

Itzulpenaren etorkizuna 93ko Europan*

María José Velasco Ulacia

Babelgo Dorreaz geroztik gizadia ez da sekula hain garbi eta kontzienteki jabetu bere ikaragarritzko hizkuntzaniztasunaz. Sekula ez dira behar izan gaur adina gizonezko eta emakumezko hikuntzanizdun, hauek direlarik gure munduko puntu guztietako gizakiak **komunikatzeko** egiazko bitartekoak.

Komunikatzeko hain estuki sartua dago gure bizitzetan ia ez garaela konturatu ere egiten. Orduoro, minutuoro, komunikabideek etengabe eskaintzen dizkigute aurrez itzuliak izan diren berriak; gau eta egun, irrati eta telebista bitartez agiri, komentario eta nazioarte mailako politika diskurtsuak entzuten ditugu. Egunero, mundu honetako ospetsuek errito ikuskizun berbera eskaintzen digute telebista kamaren aurrean, mundu mailako oihartzundun esaldiak elkar trukatzuz, eta bien bitartean dagozkien hizlarien atzekaldean gorde-rik dauden interpretariak dira ospetsuen hitzen zentzua erretransmititzen dutenak. Eta munduko hitzaldi areto guztietan, ohiturik gaude aspalditik ikusten interpretarientzat insonorizatuko kabinak eta

* Ponentzia hau Expolingua '89an aurkeztu zuen APETI Elkarteko Lehendakaria den María José Velasco Ulaciak.

ehundaka kongresista belárrietatik aurikularrak zintzilika, interpretarien bitartez datorkien mezua arretaz entzuten.

Gure irakurketei dagokionez, egunero irakurtzen dugunaren zati handi bat, oso ongi dakigu, beste hizkuntza batzuetatik itzulia da: gizadiaren erlijio eta filosofia liburu ospetsuetatik hasi eta gure mundu espezialdutako obra zientifiko eta teknikoetaraino, dibulgazio eta didaktika liburuetatik hasi eta prosa eta poesiarraino, eta azkenik polizia generoa osatzen duen ihespide literatura guztia. Idatzi eta filmatutako hainbat obra itzuliri esker, nazioarteko literaturaren aroa bizi du gizarateak.

Itzulpenaren garaian bizi gara beraz, eta honek esan nahi du itzultzaileak eta interpretariak egungo munduaren figura garrantzitsu bilakatu direla.

Testu idatzi eta inprimakien itzultzaileek, eta bereziki literatur testuenek begirune handiagoa dute gaur egun. Herrialde askotan, itzuli dituzten obren azalean azaltzen dira beren izenak (hori bai, hizki txikiagoz), eta liburuaren literatur kritiketan itzulpenaren kualitate eta akatsei buruzko oharpenak azaltzen dira. Irakurleko zati batek, oraindik txikia bada ere, jadanik itzultzaile baten edo beste baten itzulpenak eskatzen ditu.

Bestalde, Itzultzailearen lana saritzen duten Nazioarteko eta Nazio mailako Sariak daude.

Itzultzaile eta Interpretari lanbidea merkatuko premien arabera egokitzen eta espezializatzen doa. Denok dakigun bezala, hitzaldi kasuan kasuko, esanosteko eta aldebereko interpretaritzan, baina arlo zehatzetan ez da espezializatzen.

Alderantziz, itzultzailea, normalki, bere heziketa edo gustoekin adosago datozen testu motak itzultzera zaletzen da.

Honela, gaur egun berezten diren itzulpen espezialitate nagusiak ondoko hauek dira:

- a) **Itzulpen zientifiko teknikoa:** industria, komertzioa, ekonomia, informatika, telematika eta antzeko arloetako testuak sartzen dira bertan.

- b) Zinpeko interpretaritza eta itzulpena: zinpeko interpretaria itzulpenarentzat notarioa dokumentu publiko batentzat bezala da, hau da, gure mugen barruan edo kanpoan eragin legala izan beharko duen dokumentu baten itzulpena egiztatu behar du. Interpretari mailan, auzitegietan interpretari lanak egiten ditu. Orohar, itzultzaile eta interpretari multzo hau, zuzenbide munduarekin duen parekotasunagatik, derrigorrez zinpekoa ez den zuzenbide itzulpengintzara ere dedikatzen da.
- c) Literatur itzulpena: espezialitate hau zer den gorago ere azaldu dut.

Nazioarte mailan, zehazki **Itzultzaileen Nazioarteko Federazioan (FIT)**, espezialitate berri batez hitzegiten da, “Media Translators” edo Komunikabideetako Itzultzaileez. Hau, bereziki ematen da zabalkunde mugatuko deitzen diren hizkuntzak dituzten herrialdeetan, beste hizkuntza batzuetan iristen zaien albiste bolumen handi bat itzuli behar dutenetan, eta ez albisteak’ bakarrik, baizik filmeak, bideoak, etab. ere beraien produzioa urria dela kontuan izanik.

Orain arte azaldu dizuedan guztiagatik, agian pentsatuko duzue gure lanbide hau gizartean duintasun eta asentamendua duena dela. Baina tamalez esan behar dizuet hori errealitatetik oso urruti dagoela.

Zuzenbidearen teorian behin eta berriz esan badigute zuzenbidea egitea arautzera datorrela, gu, Itzultzaile eta Interpretariak hemen gaude frogatzeko arau orokor guztiak duela bere salbuespena, eta gu garela orain aipatu dizuedan hastapen juridiko honen salbuespena. Hala da, gure lanbidea, milaka urte dituen, Babelgo Dorrearekin sortu zena ez da arautua izan.

Lanbide Estatuturik ez dugu. Gure inguruko herrialde gehienetan, Espainia barne, noski, eta Dinamarkaren salbuespenarekin, gure eskubideak eta eginbeharrak, Lanbidera sarrera arautzen duen Lanbide Estatuturik ez dugu, ez dugu tradutorea nor eta traditorea nor den esango digun Estatuturik, eta adierazpen hau ez dut ohizko zentzuan erabiltzen, profesional/sasi profesional zentzuan baizik.

Espainolaren Erret Akademiak dioenez, "*profesionala bizi-zeko ohiz jarduera bat praktikatzen duen pertsona da*". Uste dut gure akademiko ospetsuek ez zutela "traditorea" kontuan izan esanahi hori finkatu zutenean, gure kasuan garbi bait dago itzulpenetik bizi den oro ez dela jarduera honen profesionala. Baina egia da baita ere are okerragoa dela oraindik lanbide honetan legez kanpoko ehiza balitz bezala sartzen direnena, lana egin nahi dutenak hizkuntzen ezagupide minimo batekin, baina hori bai, hizkuntzak menderatzen dituztelakoan.

Baina jarrai dezagun eta ikusi profesional hitzaren beste esanahi bat: "gaitasun eta ardura gailenarekin bere lanbidean jarduten duen pertsona".

Hona hemen arazoaren gakoa. **Gaitasuna**. Nor dago itzultzeko gaitua?

Dakigun bezala, lanbide hau, hain zaharra denez ia Historian eta denboran galtzen dena, ia denbora gutxirarte irakaskuntza mailako antolamendurik gabe egon da. Espezialitate desberdinen arabera apaiz, filosofo, idazle eta zientifikoz baliatu da, nahiz eta hauen lanbide nagusia hau ez izan, itzultzen zituzten hizkuntzak sakonki ezagutzen zituztelarik.

Denek aitortzen dute gure herrialdeak Itzulpenaren Historian duen garrantzia. Noski Toledoko Itzultzaile Eskolaz ari naiz, non XII mendearen lehen hamarkadetatik lan jarraitu eta egiaz emankorra burutzen hasi bait zen.

Historia bilakatzen da eta zirkustantziak egokitzen dira, eta duela gutxirarte aurkitzen gara Itzulpenaren edo Interpretaritzaren profesionala autodidakta bat dela, afizioz edo kasualitatez, lanbide honetan sartu dela horretarako prestaketa berezirik izan gabe.

Espanian, XII mendean itzulpenaren munduan aurrendariak izan bagina ere orain aitortu beharrean gaude, Eskola eta Itzultzaile eta Interpretarien prestaketari dagokionez, egungo historiaren trenak daraman azken bagoian geratu gerala.

Une honetan gure Itzultzaile eta Interpretari Eskolak ez daude Komunitateko herrialdeetakoen parean. Behar da beraz egokitu gure errealitatea bizi garen ingurura.

Badakigu jakin Itzulpen eta Interpretaritza Lizentziatura baten ateetan gaudela, eta espero dugu benetan errealitate supranazionale-ra egokituko dela. Europako Merkatu Bakarra, 1993etik bere barruan biziko garenez, ezin dugu ahaztu. Langileen zirkulazio askea ezin dugu ahaztu. Gu baino hobeto prestatutako jendearekin lehiatu beharko dugu. Eta uste dut gure lehen bezeroetako den Administrazioa maila honetan Lanbide Estatutoarenean bezala ahalegin handi bat egin beharrean dagoela. EEEko nazionalen aurrean aukera berdinak izan ditzagun beharrezko lan tresnak eskuratu behar dizkigu.

Zuen baimenarekin, hemen **Itzultzaile eta itzulpenen babes juridikorako eta itzultzaileen egoera hobetzeko bitartekoei buruzko Nairobiko Gomendioa** aipatuko dut.

Hezkuntza, Zientzia eta Kulturarako Nazio Batuen Erakundearen Batzar Nagusiak, 1976ko Urriaren 26tik Azaroaren 30era Nairobin ospatu zuen hemeretzigarren bileran, **gomendatzen die** kide diren Estatuei indarrean sar ditzatela itzultzaileen eta itzulpenen babesari buruz beharrezkoak diren erabakiak, honetarako beharrezkoak diren legedi nazionalak edo beste izaera batekoak onartuz Estatu bakoitzaren Konstituzio mailako praktika eta printzipioekin adostasunean, Itzultzaileen estatutu soziala eta klasifikazio profesionala hobetu ditzaten.

Era berean, kide diren Estatuei **gomendatzen die** itzulpena disziplina autonomoa dela onartzea, linguistika ikasketatik formazio desberdina eta formazio espezializatua eskatzen duena. Bestalde, kide diren Estatuek terminologia zentruak eratzeko aukera aztertu beharko luteke ondorengo ekintzak burutzen hasi daitezkeelarik:

- a) itzultzaileei eguneroko lanean beharrezkoa zaien terminologiaren korronteei buruzko informazioa adieraztea.
- b) munduko terminologia zentruarekin estuki kolaboratzea, terminologia zientifiko eta teknikoaren nazioartekotasuna norma-

lizatu eta garatzeko, honela itzultzaileen lana erraztu ahal izateko.

Eta bien bitartean Administrazioa, gure erreibindikazio zuzenen aurrean, irakaskuntza duin eta babestuko gaituen Lanbide Estatutua dela eta entzungor egiten da, Estatuko Elkarteak direlarik, eta gure kasuan APETI —Asociación profesional Española de Traductores e Intérpretes— Estatu mailan eta lurralde historikoetako Elkarteak, nazioarte mailan FIT bezala “lanbidearen antolamenduan” paper erabakiorra jokatzen dutenak, Itzultzaile eta Interpretariak defendatuz, orientatuz eta heziz kongresu, hitzaldi, berzizklaketa ikastaro, espezializatutako aldizkarien zabalkunde eta abarrekin, eta Itzulpenaren eta Interpretaritzaren profesionala eta bezeroa zainduko dituzten arbitrai batzordeak eta deontologiako kodeak finkatuz.

Beraz, berriro diot, espero dugu gure kasuan Espainiako Administrazioak gure kolektiboaren aurrean dagokion ardura hartuko duela, arazoa hor dago eta arautu behar du.

Eta egiteei buruz hitzegitean, barkatuko didazue zenbait datu estatistiko eskaintzen badituz, hauek beti dira hotzak, baina komeni da ez ahaztea iraganari eta etorkizunari aurre egin ahal izateko.

Itzulpen automatikoko SYSTRAN sistema erabiltzen duen Parisko GACHOT firmak argitaratutako EEEko estatistiken arabera, hau zen 1982an mundu mailako itzulpen merkatua:

150 milioi orrialde 175.000 itzultzaile profesionalek itzuliak, urtean 3 mila milioi pezeta suposatzen dituelarik. Merkatu hau etengabe hazten doa, urtean %10 inguruan.

Itzulpenak eta Interpretaritzak beraz, munduko herrialde guztietako bizitza ekonomikoi eta sozialean gero eta leku inportanteagoa hartzen du. Adibide gisa, jotzen da ONUk bere presupostuen %7, 70 milioi dolar bideratzen dituela itzulpena. Estudio berberarekin jarraituz, EEEak 1982. urtean 330 milioi Eku gastatu zituen Itzulpen eta Interpretaritzan, honek 42.742.000.000 pezeta suposatzen dituelarik.

Estatistika hauek proportzionalki sektore pribatuari ezartzen badizkiogu, lanbide honek munduan duen garrantziaz eta irakas-kuntza eta legedi mailan arautzeko dagoen premiaz ohartuko gara.

Alderdi juridikoan, esan dut lehen ere, Lanbide Estatutua behar dugu, Itzultzailearen eta Interpretariaren zereginak zehatz-mehatz mugatuko dituen eta nor eta zein gaitasunen arabera dauden lanbide hori burutzerako deituak erabakiko duen tresna behar dugu.

Irakaskuntza mailan, Eskola edo Fakultate on batzuk behar ditugu, ez heziketa zentru soilak izateko, baita ikerketan jarduteko ere. Jadanik badauzkagu zenbait herronka, hala nola ikerketa terminologikoa, itzulpen automatikoa, batzuen iritziz itzultzaile guztiak langabezia utziko gaituen "makina beldurgarria"... Adibide bat jar-tzearen, jakin nahi nuke nik nola konponduko duen makinak poli-semiaren arazoa.

Nolanahi ere, prestaturik egon begar gara. Uste dut benetan etorkizun liluragarri bat daukagula, baina baita arazoz betea ere; halere ziur nago banan banan gaudituko ditugula, Itzultzaileak eta Interpretariak denok elkarrekin, Itzulpena eta Interpretaritza enbor bere-tik irteten diren bi beso bezala bait dira, gizartearengana luzatzen direnak **Komunikazioa** bilatzeko beraien eginkizunean.

Lurdes Auzmendik itzulia.

SINTESIS

El futuro de la traducción en la Europa del 93

(Ponencia presentada por María José Velasco Ulacia, presidenta del APETI, en Expolingua'89. Traducción de Lurdes Auzmendi.)

Jamás ha visto la humanidad tan claramente como ahora su propio plurilingüismo. La traducción está tan introducida en nuestro mundo que apenas si logramos darnos cuenta de ello. En los medios de comunicación, en los congresos, si se logra

la comunicación es por la labor que realizan constantemente intérpretes y traductores. En literatura, podemos decir que nos hallamos inmersos dentro de la literatura universal, y ello también gracias a la traducción, a la que, afortunadamente, se le empieza a reconocer su importancia, al menos en este campo.

La traducción asiste también a un proceso de especialización. Así, podemos decir que existe ya: a) traducción técnico-científica; b) intérpretes y traductores jurados; c) traducción literaria. Por otro lado, dentro de la FIT (Federación Internacional de Traductores) se habla ya de otra especialidad, del "media traslator", es decir, el traductor especializado en medios de comunicación, ya de noticias, como de películas, videos, etc.

Sin embargo, este trabajo tan cotidiano e importante no tiene aún en nuestro país la cobertura legal deseada, está sin normativizar: no todos los traductores somos profesionales, es decir, no podemos vivir aún de nuestra profesión; y, en el otro sentido de "profesionalidad", es decir, el de la competencia, también tenemos problemas, pues hasta hace poco tiempo no ha habido unos estudios específicos de traducción/interpretación. En este sentido, el Estado español no está a la altura de la Comunidad Europea, aunque estemos a las puertas de una Licenciatura en Interpretación y Traducción.

En este contexto, tenemos que nombrar la Recomendación de Nairobi, hecha por la UNESCO, para la protección del traductor y la traducción y sobre los medios prácticos para la mejora de la situación del traductor.

Y entretanto la Administración no hace caso de nuestras reivindicaciones de unos estudios dignos y de un Estatuto Profesional que nos proteja; y así, ese papel lo tienen que cumplir ahora las diversas asociaciones del Estado, y en nuestro caso, el APETI.

De cualquier modo, hemos de estar preparados para el futuro que nos aguarda, lleno de problemas seguramente, pero también esperanzador.

SYNTHESIS

The Future of Translation in the Europe of 1993

(Report presented by Maria José Velasto Ulacia, Chairwoman of APETI, in Expolingua 89.)

Mankind has never so clearly seen its own multilingual state. Translation is such a big part of our world that we hardly realize it exists. In the mass media, conferences, if communication is achieved it is thanks to the work of translator and interpreters. In literature, we could say that we find ourselves immersed in world literature, and this is thanks also to translations, which fortunately, are beginning to be recognized as important, at least in this field.

Translation is also taking part in a process of specialization. This we could say now exists a) Scientific-technical translation; b) Legal Translators and Interpreters; c) Literary translations. On the other hand, within the FIT (International Translators Federation) there is another speciality mentioned, that is the 'media translator', that is to say the translator which specializes in mass media, news, films, videos, etc.

Undoubtely, this task which so routine yet important, in our country still does no have the desired legal protection, it is without adequate standars: no all translator are professionals, that is to say, we cannot yet live off our work: and in the opposite way 'professionalism', that a say competence, we also have problems, up to short time ago there were no specific studies on translation/interpretation.

In this way the Spanish State is not at the same level as that of the Common Market, although we are on the verge of having a Bachelor's degree in Interpretation and Translation.

Likewise, we must name The Nairobi Suggestion, made by UNESCO, for the safeguard of the Translator and Translation and the practical way of improving the translator's position.

Meanwhile the Administration pays no attention to our claims for proper studies and a professional statute that will protect us; and this rôle must be played by the necessary bodies of the State Administration and in our case, APETI.

Whichever may you see it, we must be prepared for what future has in store, probably many problems, but also hope, we think.